

Melania Bąk

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

WYCENA ZASOBÓW NIEMATERIALNYCH Z PERSPEKTYWY RACHUNKOWOŚCI A RÓŻNORODNOŚĆ ZASAD WYCENY

Streszczenie: Współczesna rachunkowość musi podjąć próbę rozwiązania wielu problemów, wśród których można wskazać kwestie dotyczące zasobów niematerialnych. Rachunkowość nie określa zasad, które dotyczyłyby pojęcia, klasyfikacji i wyceny zasobów niematerialnych (z wyjątkiem pewnej ich części ujawnianej przez rachunkowość). Dlatego istotne jest poszukiwanie i opracowywanie tych zasad, z uwzględnieniem dotychczasowego dorobku innych dziedzin ekonomicznych w tej kwestii. Z punktu widzenia rachunkowości ważne jest spojrzenie na zasoby niematerialne w ujęciu metody bilansowej, która pozwala wyróżnić aktywa niematerialne i kapitał intelektualny. W artykule zwrócono uwagę na bogactwo metod wyceny składników zasobów niematerialnych (aktywów niematerialnych i kapitału intelektualnego) i podejście rachunkowości do tych metod.

Słowa kluczowe: zasoby niematerialne, aktywa niematerialne, kapitał intelektualny, wycena, wartość godziwa, metody wyceny.

1. Wstęp

Współczesna rachunkowość napotyka wiele problemów, których rozwiązanie nie jest pozbawione dylematów; wywołują je dwa główne procesy – globalizacja i kryzys finansowy¹.

Wśród licznych dylematów rachunkowości można np. zwrócić uwagę na następujące: czy stosować do wyceny koszt historyczny, czy wartość godziwą?; czy wartość godziwa wpływa na zwiększenie użyteczności informacji generowanych przez rachunkowość?; czy ujawniać składniki niematerialne firmy, czy je chronić przed otoczeniem zewnętrznym?; jak klasyfikować i wyceniać zasoby niematerialne? Tabela 1. zestawia najważniejsze dylematy współczesnej rachunkowości w dobie globalizacji i kryzysu finansowego.

¹ Globalizacja ma przede wszystkim na celu ujednoczenie zasad funkcjonowania rachunkowości. Analizując ten proces, można stwierdzić, że globalizacja wpłynęła na zmiany zachodzące w rachunkowości. Natomiast kryzys finansowy ostatnich lat obnażył niedociągnięcia rachunkowości, które głównie przejawiają się w postaci wykrytych błędów w pomiarze i ujawnianiu informacji w sprawozdawczości finansowej oraz prowadzeniu polityki rachunkowości w sposób tendencyjny.

Dylematy rachunkowości należy postrzegać jako poszukiwanie właściwej drogi dla systemu rachunkowości na najbliższe lata. Pytania otwarte typu: „poszukiwać i wdrażać nowe?” czy „przekształcać stare i modyfikować do potrzeb współczesnego świata?” niech będą zachętą do dyskusji nad kształtem i rolą współczesnej rachunkowości w świecie, który boryka się z problemami kryzysu finansowego i globalizacji.

Tabela 1. Dylematy współczesnej rachunkowości w dobie globalizacji i kryzysu finansowego

Główne obszary	Dylematy
Regulacje prawne	Ustawa o rachunkowości (prawo krajowe) czy MSR/MSSF (regulacje międzynarodowe)
Zasada	Rzetelność czy elastyczność
Wycena	Wartość historyczna czy wartość godziwa
Sprawozdawczość	Tradycyjna (finansowa) czy współczesna (finansowa i niefinansowa)
Prezentowane składniki	Materialne czy także niematerialne
Polityka rachunkowości (prawa wyboru w ramach prawa bilansowego)	Działania o charakterze tendencyjnie pozytywnym czy tendencyjnie negatywnym
Instrumentarium	Stosować tradycyjne formy czy poszukiwać nowych, bardziej skomplikowanych
Cel pomiaru	Zysk czy wartość przedsiębiorstwa

Źródło: opracowanie własne.

W artykule zwrócono uwagę na niedostosowanie rozwiązań rachunkowości do potrzeb współczesnego przedsiębiorstwa i rynku w zakresie zasobów niematerialnych², zwłaszcza ich zdefiniowania i wyceny. Celem artykułu jest próba syntetycznego zestawienia różnorodnych, najczęściej stosowanych metod wyceny zasobów

² W artykule użyto określenia „zasoby niematerialne”, które oznacza element majątku jednostki o charakterze niematerialnym. Zastosowanie tej nazwy jest celowe, gdyż nie sugeruje, czy dany element majątku postrzegany jest jako aktywa (aktywa niematerialne), czy jako pasywa (kapitał intelektualny).

Przyjęto założenie, że zasoby niematerialne mają najszersze znaczenie i określają wszystkie, bez względu na rodzaj i sposób tworzenia, nie mające fizycznej postaci, źródła ekonomicznych korzyści, jakie może osiągnąć przedsiębiorstwo.

Rachunkowość finansowa dokonuje podziału zasobów niematerialnych na dwie podstawowe grupy: ujawniane i nieujawniane. Ujawniane zasoby niematerialne stanowią aktywa i są nazywane przez polskie prawo bilansowe [zob. 15] „wartościami niematerialnymi i prawnymi”. Można do nich zaliczyć: autorskie prawa majątkowe, prawa pokrewne, licencje, koncesje, prawa do wynalazków, patentów, znaków towarowych, wzorów użytkowych, zdobniczych, *know-how*, nabytą wartość firmy, koszty zakończonych prac rozwojowych. Podlegają one klasyfikacji, wycenie i prezentacji w ramach rachunkowości, ponieważ spełniają określone warunki (muszą powstać w wyniku zdarzeń przeszłych,

niematerialnych³ oraz odniesienie się do kwestii wyceny tych zasobów z punktu widzenia dzisiejszej rachunkowości.

Wycena zasobów niematerialnych z punktu widzenia rachunkowości nie jest unormowana, ponieważ zasoby te nie spełniają wymogów stawianych przez prawo bilansowe. Pomimo to środowisko rachunkowców dostrzega problem i potrzebę zainteresowania się zasobami niematerialnymi, które w dobie gospodarki rynkowej i postępującej globalizacji mają znaczny wpływ na osiągnięcie przewagi konkurencyjnej i sukcesu ekonomiczno-finansowego przedsiębiorstwa.

Tabela 2. Problematyka rachunkowości a zasoby niematerialne

Problematyka współczesnej rachunkowości w zakresie zasobów niematerialnych
Zdefiniowanie aktywów i ich cech odpowiadających potrzebom epoki informacyjnej
Sformułowanie pojęcia zasobów niematerialnych oraz opracowanie ich klasyfikacji i metod wyceny
Opracowanie sposobów ujawniania zasobów niematerialnych
Nabyta a wewnętrznie generowana wartość firmy
Czy powinna istnieć możliwość wyodrębnienia aktywów niematerialnych od wartości firmy?
Czy rachunkowość powinna odzwierciedlać wartość rynkową przedsiębiorstwa?

Źródło: opracowanie własne.

Zatem wśród wielu wyzwań współczesnej rachunkowości na szczególną uwagę zasługują zagadnienia związane z zasobami niematerialnymi, zwłaszcza ich pojęcie, klasyfikacja, wycena i prezentacja. Tabela 2. przedstawia podstawowe zagadnienia i pytania dotyczące zasobów niematerialnych z perspektywy rachunkowości.

2. Zasoby niematerialne w ujęciu rachunkowości

W ujęciu rachunkowości zasoby niematerialne powinny być rozpatrywane według metody bilansowej, która jest uznana za podstawową metodę badawczą. Metodą bilansową oparta jest na rozumieniu działalności gospodarczej w dwóch różnych ujęciach, które są ściśle związane z naturą gospodarowania. Dualne ujęcie zasobów gospodarczych pozwala zaprezentować je w układzie przedmiotowym (aktywa) i podmiotowym (kapitały).

Wzajemne relacje między aktywami i kapitałem można wytłumaczyć przez analogię między energią i materią. B. Nita zauważa, że „podobnie jak energia potrze-

zostają pod kontrolą przedsiębiorstwa, jednostka osiągnie w przyszłości korzyści ekonomiczne, musi istnieć możliwość wiarygodnego oszacowania wartości).

³ Dotyczy tej części zasobów niematerialnych, które nie podlegają ujawnieniu przez rachunkowość (np. wizerunek firmy, reputacja, marka, umiejętność i lojalność pracowników, relacje z klientami, kontakty z kontrahentami, spójność organizacji, opinia otoczenia).

buje materialnego nośnika, tak w rachunkowości aktywa ucieleśniają kapitał”, gdyż „kapitał stanowi homogeniczną energię zawartą w heterogenicznych aktywach” [10, s. 29].

Zatem jeśli kapitał intelektualny jest zidentyfikowany, to muszą istnieć aktywa niematerialne, i *vice versa*. Z punktu widzenia rachunkowości zasobów niematerialnych nie można rozpatrywać tylko w ujęciu podmiotowym, jak czynią to inne nauki (np. zarządzanie). Według metody bilansowej zasoby niematerialne w ujęciu przedmiotowym to aktywa niematerialne, a w ujęciu podmiotowym – kapitał intelektualny.

Wiedza przetworzona o poszczególnych aktywach niematerialnych tworzy kapitał intelektualny, natomiast kapitał intelektualny (rozumiany jako bogactwo osiągnięte dzięki aktywom niematerialnym) pozwala wskazać pochodzenie źródła współfinansowania/współtworzenia aktywów niematerialnych.

Zasadę równowagi bilansowej dla zasobów niematerialnych można zapisać w sposób następujący: *Kapitał intelektualny = Suma aktywów niematerialnych opartych na wiedzy*.

Tabela 3. prezentuje zależność, jaka występuje między aktywami niematerialnymi a kapitałem intelektualnym z perspektywy metody bilansowej.

Tabela 3. Aktywa niematerialne a kapitał intelektualny w ujęciu rachunkowości

Zasoby niematerialne nie ujawniane przez rachunkowość	
Aktywa niematerialne	Kapitał intelektualny
Pojęcie i cechy nie są określone przez prawo bilansowe. Aktywa nieposiadające postaci fizycznej.	Pojęcie i cechy nie zostały zdefiniowane przez prawo bilansowe. Określony jest przez inne dziedziny, np. zarządzanie; nie istnieje jednak jedna, powszechnie akceptowana definicja kapitału intelektualnego. Jest dobrem wynikającym z aktywów niematerialnych; wynika z jakości aktywów niematerialnych.
Zachowanie zasady równowagi bilansowej	
Przykład (dotyczy części składowej, która tworzy wartość globalną)	
Wartość pracownika wynikająca z jego wykształcenia, umiejętności i doświadczeń.	Korzyści powstałe dla przedsiębiorstwa w wyniku realizacji wartości pracownika – usługi wykonane przez pracownika na rzecz przedsiębiorstwa.

Źródło: opracowanie własne.

Różnorodne podejścia do interpretacji zasobów niematerialnych przedsiębiorstwa przez środowiska różnych dziedzin ekonomicznych oraz używanie zamiennie pewnych pojęć (np. „aktywa niematerialne” i „kapitał intelektualny”) wpływają na pogłębiający się chaos pojęciowy analizowanego zagadnienia. Kolejny problem, który jest konsekwencją panującego nieładu pojęciowego, wiąże się z zastosowaniem metod wyceny i interpretacją jej wyników. Na przykład wycenienie podlegają

aktywa niematerialne, a konkluzja wynikająca z wyceny dotyczy kapitału intelektualnego bez wcześniejszego wyjaśnienia, jak w założeniach metody jest rozumiany związek między aktywami niematerialnymi a kapitałem intelektualnym.

Z analizy literatury wynika, że najczęściej podejmuje się dyskusję nad kapitałem intelektualnym, twierdząc, że aktywa niematerialne nie zostały jeszcze wystarczająco zidentyfikowane.

W literaturze przedmiotu można spotkać następujące poglądy na temat wzajemnych zależności między kapitałem intelektualnym a aktywami niematerialnymi:

- kapitał intelektualny jest częścią aktywów niematerialnych,
- aktywa niematerialne są częścią kapitału intelektualnego,
- aktywa niematerialne i kapitał intelektualny to kategorie odrębne,
- aktywa niematerialne i kapitał intelektualny to kategorie tożsame.

Aby lepiej zrozumieć interpretację zasobów niematerialnych z perspektywy rachunkowości, należy rozpatrywać je w trzech ujęciach:

- ujęcie kapitałowe (wówczas określamy je jako kapitał intelektualny),
- ujęcie majątkowe (interpretujemy je jako aktywa niematerialne),
- ujęcie majątkowo-kapitałowe, które pozwala zachować metodę bilansową (dotyczącą równoważenia się aktywów niematerialnych i kapitału intelektualnego).

Analizując literaturę z zakresu rachunkowości oraz obowiązujące prawo bilansowe, można stwierdzić, że w rachunkowości nie są rozstrzygnięte zagadnienia dotyczące zasobów niematerialnych. Na przykład w toku prowadzonej dyskusji nad zasobami niematerialnymi wciąż powraca pytanie, czy zasoby ludzkie mogą być aktywami przedsiębiorstwa i kto ma do nich prawo własności. Według R. Abelkhalika pracodawca może rościć sobie jedynie prawo do korzyści wynikających z nakładów i rozwoju pracownika w przedsiębiorstwie. Natomiast zdaniem R. Hermana nie jest istotne prawo do samego aktywa, lecz prawo do jego kontroli i możliwości uzyskania z niego korzyści [5]. Poglądy te pozwalają wprowadzić istotne zmiany wśród kryteriów określających zasoby niematerialne przedsiębiorstwa.

Tabela 4. zestawia cechy charakterystyczne aktywów niematerialnych ujawnianych i nieujawnianych w rachunkowości.

Można sądzić, że zrewidowanie przez środowisko rachunkowości poglądów na temat kryteriów zaliczania zasobów niematerialnych do majątku przedsiębiorstwa ujawnianego w ramach rachunkowości może stanowić pierwszy krok ku zmianom w tej kwestii.

Potrzebne modyfikacje w rozumieniu zasobów firmy można wprowadzić przez [1, s. 92]:

- zmianę koncepcji zasobów firmy (obiektów), która mogłaby np. dotyczyć rozszerzenia zasobów przedsiębiorstwa o zasoby niematerialne (w tym zasoby ludzkie i zasoby naturalne),
- modyfikację koncepcji kontroli, przy jednoczesnym pozostawieniu bez zmian koncepcji zasobów firmy. Obecnie jako podstawę do zaliczenia danego skład-

Tabela 4. Cechy charakterystyczne aktywów niematerialnych ujawnianych i nieujawnianych przez rachunkowość

Cechy aktywów niematerialnych ujawnianych w rachunkowości według ustawy o rachunkowości	Cechy aktywów niematerialnych nieujawnianych w rachunkowości
<p>Nabyte przez jednostkę prawa majątkowe nadające się do gospodarczego wykorzystania.</p> <p>Przewidywany okres ekonomicznej użyteczności dłuższy niż rok.</p> <p>Przeznaczone do używania na potrzeby jednostki.</p> <p>Prawdopodobne osiągnięcie przyszłych korzyści ekonomicznych, które można przyporządkować do danego składnika; można również wiarygodnie określić cenę nabycia lub koszt wytworzenia składnika.</p>	<p>Są oparte na wiedzy.</p> <p>Nie są w pełni identyfikowalne.</p> <p>Są unikalne dla każdego przedsiębiorstwa.</p> <p>Składają się na nie różne kategorie o odmiennym charakterze (np. reputacja firmy, umiejętności pracowników).</p> <p>Nie są wyceniane i ujawniane w ramach systemu rachunkowości (w ewidencji i sprawozdawczości finansowej).</p> <p>Są w większości podzielne i mogą być wykorzystywane w tym samym czasie w różnych miejscach.</p> <p>Mają zdolność do tworzenia powiązań przyczynowo-skutkowych między poszczególnymi kategoriami niematerialnymi oraz materialnymi.</p> <p>Zapewniają przedsiębiorstwu osiągnięcie przewagi konkurencyjnej na rynku (np. pozyskanie wiarygodnych i wypłacalnych klientów i kontrahentów).</p> <p>Są źródłem korzyści w przyszłości.</p> <p>Stanowią pogłębiającą się lukę między wartością rynkową przedsiębiorstwa a jego wartością bilansową.</p>

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [15].

nika do zasobów przedsiębiorstwa stosowane jest prawo własności⁴. Zamiast prawa własności można np. zaproponować kryterium, które odnosiłoby się do odpowiedzialności w stosunku do uczestników kontraktów,

- zmianę kryteriów uznawania danego obiektu za zasób firmy, bez konieczności dokonywania zmian w koncepcji zasobów firmy i koncepcji kontroli. Kryteria miałyby określać, do jakiego stopnia przewidywane zmiany w zasobach będących pod kontrolą jednostki mogą być rejestrowane.

Zidentyfikowanie aktywów niematerialnych przez system rachunkowości stanowi istotny etap w pracach nad zasobami niematerialnymi przedsiębiorstwa, ponieważ umożliwia ujawnianie kapitału tych aktywów (zwanego kapitałem intelektualnym). Poznanie aktywów niematerialnych i kapitału intelektualnego pozwoli spojrzeć na majątek ukryty przedsiębiorstwa w ujęciu metody bilansowej.

⁴ Jako prognostyk zmian w koncepcji kontroli można wskazać znowelizowaną ustawę o rachunkowości, w której zrezygnowano z kryterium własności i współwłasności aktywów na korzyść kryterium kontrolowania danego składnika przez jednostkę; zob. [16].

3. Wycena zasobów niematerialnych jako jedno z wyzwań współczesnej rachunkowości

Wycena aktywów i pasywów stanowi jeden z elementów zakresu przedmiotowego rachunkowości, który wynika z przepisów prawa bilansowego [15]. Wycena jest złożonym procesem, który współtworzą: moment rozpoczęcia i zakończenia wyceny, przedmiot wyceny oraz kategorie cen przyporządkowane poszczególnym składnikom majątkowym.

Według założeń koncepcyjnych Międzynarodowych Standardów Rachunkowości wycena jest definiowana jako: „proces zmierzający do ustalenia kwot pieniężnych, w jakich składniki sprawozdania finansowego mają zostać ujęte i wykazywane w bilansie, oraz rachunku zysków i strat. Pociąga to za sobą konieczność wyboru jednej z istniejących zasad wyceny” [9].

Możliwość wyboru jednej z zasad wyceny aktywów i pasywów wynika z funkcjonującej w jednostce gospodarczej polityki rachunkowości. Wybór konkretnej zasady wyceny jest związany z określonym celem zarządu w kwestii sporządzania sprawozdań finansowych i wpływa na powstanie pewnych konsekwencji (np. zawyżenie lub obniżenie wartości aktywów).

W teorii i praktyce rachunkowości można wyróżnić wiele koncepcji wyceny, które ogólnie można sklasyfikować jako oparte na [2, s. 38-39]:

- historycznym koszcie pozyskania danego składnika,
- przyszłych korzyściach ekonomicznych generowanych przez dany składnik (przedmiot wyceny).

Analizując proces wyceny, można stwierdzić, że największe kontrowersje pojawiają się w momencie wyboru perspektywy wyceny. Wyceny aktywów i pasywów można dokonać z perspektywy rynkowej oraz z perspektywy podmiotu posiadającego dany składnik. Wycena rynkowa oparta jest na funkcjonowaniu rynku aktywnego, uwzględniającego siły popytu i podaży oraz kształtowanie się cen między przeciwnymi stronami transakcji (kupna i sprzedaży). Ustalona cena rynkowa powinna odzwierciedlać informacje związane z wielkością przepływów pieniężnych i ryzyka przypisanego danemu składnikowi.

Każdy z uczestników rynku inaczej postrzega wartość danego składnika, ponieważ ma różne potrzeby i oczekiwania, charakteryzuje się inną specyfiką działalności i posiadanym zestawem aktywów, które będą współpracowały z nabytym składnikiem. Zatem podmiot, podejmując racjonalną decyzję związaną z nabyciem składnika, powinien uwzględnić przyszłe korzyści, jakich może przysporzyć mu ten składnik. Ostateczna decyzja o zakupie danego składnika jest najczęściej podejmowana w chwili porównania subiektywnie ustalonej wartości użytkowej z wartością ustaloną według ceny rynkowej⁵.

⁵ Podmiot powinien się zdecydować na zakup składnika, jeśli jego wartość użytkowa przewyższa wartość rynkową.

Analizując proces wyceny, można stwierdzić, że wycena sporządzona przez zarząd podmiotu gospodarczego i wycena rynkowa znacząco się różnią. Zatem w chwili sporządzania sprawozdań finansowych może pojawić się pytanie, czy oprzeć się na wycenie zarządu, czy na wycenie rynkowej? W przypadku zasobów niematerialnych jest to pytanie istotne, ponieważ w założeniach do wyceny rynkowej należy odnieść się do istnienia aktywnego rynku, co nie zawsze jest możliwe. Dla niektórych zasobów niematerialnych po prostu nie funkcjonują rynki aktywne i wówczas należy określić warunki rynku hipotetycznego.

Kryzys finansowy nasilił falę krytyki pod adresem rachunkowości, zwłaszcza sprawozdawczości finansowej i ujawnianych w niej poszczególnych składników majątku przedsiębiorstwa w wartościach historycznych. W efekcie krytyka rachunkowości wpłynęła na wprowadzenie pewnych zmian, których głównym celem jest zaktualizowanie informacji pochodzącej z rachunkowości. W chwili obecnej w procesie wyceny w rachunkowości można zaobserwować pewną transformację – przejście od wartości historycznych na rzecz wartości rzeczywistych. Główna zmiana dokonała się poprzez możliwość zastosowania wartości godziwej przy wycenie⁶. Jednak ustalenie wartości godziwej stwarza liczne trudności [8, s. 12-16] – największa dotyczy przewidywania przyszłych korzyści ekonomicznych, jakie przyniesie dany składnik majątkowy. Wartość godziwa nie jest ustalana w wyniku rzeczywistej transakcji sprzedaży/zakupu danego składnika, lecz stanowi jedynie cenę oszacowaną, jaka zostałaby zastosowana w transakcji hipotetycznej, uwzględniającej aktualną sytuację rynkową.

Warunkiem oszacowania wartości jest istnienie aktywnego rynku na identyczny składnik majątku. Gdy warunek ten jest spełniony, wartością godziwą jest bieżąca wartość rynkowa. W przypadku gdy nie jest możliwe ustalenie bieżącej wartości rynkowej, należy zastosować cenę ostatniej przeprowadzonej transakcji lub cenę składników podobnych. Jeśli ustalenie ceny w ten sposób jest niemożliwe, wówczas szacowanie wartości następuje za pomocą metod dochodowych lub kosztowych [5, s. 152].

Podsumowując wątek stosowania wartości godziwej, można stwierdzić, że głównym celem jej stosowania jest poprawne odzwierciedlenie przyszłych korzyści ekonomicznych, chociaż w czasach kryzysu finansowego krytykuje się również wartość godziwą ze względu na niedoskonałości rynku.

Pojawia się zatem pytanie: czy stosowanie wartości godziwej w rachunkowości rozwiąże problem wyceny zasobów niematerialnych? Wydaje się, że problem wyceny zasobów niematerialnych nadal jest otwarty, ponieważ ustalanie wartości godziwej dla poszczególnych składników zasobów niematerialnych wciąż jest rozwią-

⁶ Nowelizacja polskiej ustawy o rachunkowości [zob. 16], która weszła w życie w dwóch etapach (1 stycznia 2001 r. i 1 stycznia 2002 r.) wprowadziła możliwość stosowania wartości godziwej. Wartość godziwa stosowana do wyceny najczęściej dotyczy następujących składników: wartości niematerialnych i prawnych, rzeczowych aktywów trwałych, nieruchomości inwestycyjnych, inwestycji w aktywa niematerialne, aktywów i zobowiązań finansowych.

zaniem niewystarczającym. Stąd zainteresowania rachunkowości metodami wyceny wypracowanymi przez inne środowiska (w tym finanse i zarządzanie finansami). Jednak zastosowanie tych metod w rachunkowości stanowi również poważny problem, zwłaszcza natury interpretacyjnej. Analizując poszczególne metody wyceny, można się przekonać, że chaos pojęciowy dotyczący badanego zjawiska wpływa na brak poprawnej interpretacji osiągniętych efektów wyceny. Stosowanie zamiennie pojęć 'aktywa niematerialne' i 'kapitał intelektualny' wpływa na powstanie poważnego problemu (z punktu widzenia rachunkowości), co tak naprawdę wyceniamy. Istotnym problemem związanym z wyceną zasobów niematerialnych jest również to, że opracowywane metody nie znajdują weryfikacji na rynku.

Mimo że współczesna rachunkowość nie wypracowała zasad i metod wyceny zasobów niematerialnych⁷, można zaobserwować zainteresowanie zasobami niematerialnymi zarówno w obrębie rachunkowości finansowej, jak i rachunkowości zarządczej. Jako przykład można wskazać działania, których celem jest uzyskanie informacji o *relacjach z klientami*, mogących posłużyć do dalszych prac nad ich wyceną.

W dobie gospodarki rynkowej *relacje z klientami* to jedna z ważniejszych pozycji zasobów niematerialnych przedsiębiorstwa, pozwalająca osiągnąć przewagę konkurencyjną na rynku. Analiza tych relacji powinna obejmować wnikliwą obserwację pozyskiwania i utrzymania klientów, ich satysfakcji i rentowności. Z klientami przedsiębiorstwa związane są ponoszone koszty (tzw. koszty klienta), które towarzyszą wszystkim wymienionym etapom procesu *relacji z klientami*.

Identyfikacja i wyodrębnienie kosztów klienta spośród kosztów ujmowanych w porównawczym i kalkulacyjnym rachunku zysków i strat stanowi jedno z zadań stawianych rachunkowości finansowej, gdyż pozwala ustalić wartość (z perspektywy kosztów) relacji z klientami.

Dziś rachunkowość finansowa nie wyodrębnia kosztów klienta (w sposób bezpośredni) spośród ujawnianych kosztów przedsiębiorstwa, lecz ujawnia je jako koszty działalności podstawowej (koszty rodzajowe i/lub koszty według miejsc powstawania)⁸, koszty działalności pozostałej i koszty działalności finansowej [11, s. 332]. W ramach ewidencji księgowej możliwa jest prezentacja kosztów klienta, jednak zależy ona od potrzeb, możliwości i dobrej woli służb finansowo-księgowych w przedsiębiorstwie.

Rachunkowość zarządcza⁹ (zwłaszcza ukierunkowana strategicznie) pozwala na pewną identyfikację i pomiar kosztów klienta, np. za pomocą rachunku kosztów

⁷ Wyjątek stanowią wartości niematerialne i prawne, które zgodnie z prawem bilansowym są wyceniane według ceny nabycia i kosztu wytworzenia (dotyczy pozycji: koszty zakończonych prac rozwojowych).

⁸ Zależy od wybranego przez przedsiębiorstwo wariantu ewidencji kosztów działalności podstawowej w ramach polityki rachunkowości.

⁹ Rachunkowość zarządcza korzysta z dorobku innych dziedzin ekonomicznych (np. finansów, zarządzania finansami, analizy strategicznej, marketingu), modyfikując ich instrumentarium dla swoich potrzeb.

działań, rachunku kosztów docelowych, rachunku kosztów cyklu życia produktu. Tabela 5. prezentuje wybrane instrumenty systemu rachunkowości wspomagające zarządzanie kosztami klientów.

Tabela 5. Wybrane instrumenty systemu rachunkowości wspomagające zarządzanie kosztami klienta

Wybrane instrumenty systemu rachunkowości
Warianty ewidencji kosztów działalności podstawowej, uwzględniające rozbudowę kont analitycznych według klientów lub grup klientów
Rachunek kosztów działań, nastawiony na kalkulację kosztów klientów, umożliwia przypisywanie kosztów ponoszonych na współpracę z klientami do poszczególnych klientów. Koszty klientów są podzielone na koszty bezpośrednie i koszty pośrednie. W ramach rachunku kosztów działań poszczególnym działaniom są przypisane odpowiednie nośniki kosztów działań i określone zapotrzebowanie poszczególnych klientów na wyróżnione działania
Rachunek kosztów docelowych, ukierunkowany na osiągnięcie docelowego poziomu stopy marży na kliencie, zapewnia możliwość kształtowania kosztów klienta w fazie projektowania
Rachunek kosztów cyklu życia produktu – w każdej fazie życia produktu można planować i analizować koszty związane z wytwarzaniem produktem sprzedawanym danym klientom
Budżetowanie wielowymiarowe – obejmujące następujące szczeble: budżet tradycyjny, budżet działań, budżet produktów, budżet klientów, budżet strategii. Przekształcenie budżetu produktów w budżet klientów ma na celu zaprezentowanie planowanej struktury i wielkości zużycia zasobów na rzecz poszczególnych klientów

Źródło: opracowanie własne.

Identyfikacja i wyodrębnianie kosztów klienta stanowi istotny krok do głębszego poznania i wyceny zasobów niematerialnych przedsiębiorstwa. Wiedza na temat kosztów klienta pozwala również na skuteczniejsze zarządzanie relacjami z klientami i przeprowadzenie analizy rentowności klienta w przedsiębiorstwie.

4. Uwagi na temat metod wyceny zasobów niematerialnych

W praktyce funkcjonuje wiele metod pozwalających na pomiar zasobów niematerialnych, jednak istniejące między nimi różnice utrudniają wybór tej jednej, właściwej dla danego przedsiębiorstwa [7, s. 197-218]. Ponadto różnorodność poszczególnych składników zasobów niematerialnych (np. klient, procesy, marka) wpływa na opracowanie wielu metod wyceny, które są specyficzne w zależności od charakteru badanego składnika. Analizując literaturę przedmiotu z zakresu wyceny zasobów niematerialnych, można wyciągnąć wniosek o funkcjonowaniu bogatego zestawu różnych metod, których wady i zalety wpływają na stopień ich wykorzystywania.

Dokonując wyboru metody wyceny zasobów niematerialnych, należy uwzględnić następujące czynniki [14, s. 103-104; 6, s. 117]:

- przedmiot wyceny (pojedyncza wartość niematerialna lub ogólna wartość niematerialna),

- cel wyceny (np. informacja dla celów transakcyjnych),
- dostęp do informacji wykorzystywanych w danej metodzie,
- sposób pozyskiwania informacji (np. na podstawie danych rynkowych lub danych analitycznych zbieranych w firmie),
- koszt pozyskiwania informacji (np. wdrożenie nowych procedur w procesie pozyskiwania informacji i zmiany w systemie rachunkowości),
- odbiorcę informacji.

Wycena zasobów niematerialnych w przedsiębiorstwie jest procesem złożonym, dotyczącym wyboru metody i oszacowania wartości. Należy podkreślić, że w zależności od celu wyceny w tym samym przedsiębiorstwie można uzyskać różną wartość oszacowaną zasobów niematerialnych. Wycena na potrzeby zewnętrzne jest zazwyczaj wyższa niż wycena dokonywana dla potrzeb wewnętrznych przedsiębiorstwa.

Przy opracowywaniu metod wyceny zasobów niematerialnych uwzględniane są różne czynniki, które stanowią główny punkt odniesienia do formułowania założeń poszczególnych metod; prezentuje je tabela 6.

Tabela 6. Czynniki uwzględniane przy opracowywaniu metod wyceny

Czynnik	Charakter metod wyceny
Orientacja	<i>Ex post</i> <i>Ex ante</i>
Perspektywa	Statyczna Dynamiczna
Podejście	Zewnętrzna Wewnętrzna
Baza odniesienia	Koszt Uwarunkowania rynkowe Przychód Przyszłe przepływy pieniężne Zdyskontowane przyszłe przepływy pieniężne Czas Niepewność Zmienność opcji wyboru Zmienne ryzyko

Źródło: opracowanie własne.

Większość metod wyceny określa zasoby niematerialne *post factum*, co z punktu widzenia podejmowania decyzji na przyszłość nie stanowi dla zarządu pełnowartościowej informacji. Brak informacji dotyczącej przyszłych wielkości zasobów niematerialnych jest wielkim utrudnieniem, choć nie jedynym. Użyteczność wyceny zasobów niematerialnych byłaby wyższa, gdyby osiągnięte wyniki wyceny były porównywane z opracowanym wcześniej wewnętrznym planem. Bieżące monitorowanie procesu wyceny mogłoby odpowiednio wcześniej wprowadzić pewne korekty.

Jednak spełnienie tego warunku wydaje się trudne do zrealizowania ze względu na duże koszty, które mogą przewyższyć potencjalne korzyści.

Różnorodność metod wyceny zasobów niematerialnych skłania (w momencie wyboru metody) do sprecyzowania dwóch poglądów. Po pierwsze, na wstępie przedmiotu wyceny istotne jest określenie, czy będzie to ogólna wartość zasobów niematerialnych, czy indywidualna wartość zasobu niematerialnego, czy globalna wartość kapitału intelektualnego, czy wartość poszczególnych kapitałów częściowych, czy wartość poszczególnych aktywów niematerialnych. Poszczególne aktywa niematerialne tworzą nie tylko ogólną wartość kapitału intelektualnego, ale również jego elementy częściowe (np. marka tworzy kapitał marki, który jest częścią ogólnie pojętego kapitału intelektualnego). Po drugie, ważne jest przeanalizowanie założeń poszczególnych metod oraz ich wad i zalet. W szczególności należy zwrócić uwagę, co stanowi istotę metod wyceny, czyli jaki czynnik wpłynął na wypracowanie reguł danej metody wyceny, i co jest bazą odniesienia przy wycenie (np. czy jest to koszt, przepływy pieniężne, czy ryzyko).

Analizując proces wyceny zasobów niematerialnych, należy jednoznacznie stwierdzić, że najważniejszy jest wybór metody wyceny, który powinien być zsynchronizowany z określonym celem i opracowaną strategią przedsiębiorstwa.

Z punktu widzenia rachunkowości wycena zasobów niematerialnych przedsiębiorstwa jest przeprowadzona prawidłowo, jeżeli analizie zostaną poddane:

- struktura i dynamika aktywów niematerialnych,
- struktura i dynamika kapitału intelektualnego,
- wzajemne zależności pomiędzy aktywami niematerialnymi i kapitałem intelektualnym (zmiany w aktywach niematerialnych wpływają na kapitał intelektualny, i *vice versa*).

Systematyzacji metod wyceny zasobów niematerialnych dokonał K.E. Sveiby, wyróżniając następujące metody [13, s. 56-58]:

- oparte na kapitalizacji rynkowej (MCM – *Market Capitalization Methods*); umożliwiają wskazanie różnicy pomiędzy wartością rynkową przedsiębiorstwa a wartością księgową lub odtworzeniową;
- bezpośredniego pomiaru kapitału intelektualnego (DIC – *Direct Intellectual Capital Methods*); pozwalają oszacować pieniężną wartość składników kapitału intelektualnego poprzez identyfikację ich różnych komponentów. Zidentyfikowane części składowe mogą zostać ocenione za pomocą jednego wskaźnika lub miernika zagregowanego;
- oparte na zwrocie na aktywach (ROA – *Return on Assets Methods*); dzielą średnie zyski przed opodatkowaniem za dany okres przez średnią wartość aktywów materialnych w danym okresie. Otrzymany wynik jest porównywalny ze średnią z branży. Następnie uzyskana różnica jest mnożona przez średnią wartość aktywów materialnych przedsiębiorstwa w celu wyznaczenia średnich rocznych zysków z aktywów niematerialnych. Kwotę tę dzieli się przez średni koszt kapitału przedsiębiorstwa lub stopę dyskontową, aby w efekcie oszacować całkowitą wartość kapitału intelektualnego;

- kart punktowych (SC – *Scorecard Methods*); pozwalają na identyfikację różnych części aktywów niematerialnych. Wskaźniki są generowane w postaci kart punktowych i wykresów. Metody te są podobne do metod bezpośrednich. Różnią się tym, że w kartach wyników nie oblicza się wartości pieniężnej aktywów niematerialnych. Czasami tworzy się syntetyczny wskaźnik oparty na wskaźnikach cząstkowych.

Tabela 7. zestawia wybrane metody szacowania wartości zasobów niematerialnych wyróżnione w grupach zaproponowanych przez K.E. Sveiby'ego.

Tabela 7. Wybrane metody wyceny zasobów niematerialnych wśród metod z grup MCM, DIC, ROA, SC

Metoda	Istota metody
1	2
Metody z grupy MCM	
Tobin's q	Określa kapitał intelektualny jako różnicę między wartością rynkową a wartością odtworzeniową aktywów. Wskaźnik neutralizuje wpływ przyjętych standardów rachunkowości. Stanowi dobre narzędzie benchmarkingu sektorowego
Market Value/Book Value (MV/BV)	Jeśli relacja wartości rynkowej do wartości księgowej jest większa od jedności, to wskaźnik określa istnienie kapitału intelektualnego. Najczęściej stosowany w wycenie kapitału intelektualnego. Zaleta – prosty w kalkulacji. Wada – zbyt duże uproszczenie w założeniach, wartość księgowa zależy od przyjętych standardów rachunkowości
The Invisible Balance Sheet	Różnicę pomiędzy wartością rynkową firmy a jej wartością księgową wyjaśniają wewnętrznie powiązane kapitały: kapitał ludzki, kapitał organizacyjny, kapitał klientów
Metody z grupy DIC	
Technology Broker	Wartość kapitału intelektualnego oceniana jest za pomocą 20 pytań odnoszących się do następujących składników: zasoby ludzkie, prawa własności intelektualnej, zasoby rynkowe (klienckie) i zasoby infrastrukturalne
Citation Weighted Patents	Zasoby niematerialne i stopień ich wykorzystania mierzone są na podstawie wpływu działań badawczo-rozwojowych na wyniki przedsiębiorstwa (np. liczba patentów i ich koszt w odniesieniu do sprzedaży)
Metody z grupy ROA	
Economic Value Added (EVA™)	Metoda służąca oszacowaniu przez korygowanie ujawnionych zysków firmy z kosztami odniesionymi do wartości niematerialnych. Zmiany w EVA wskazują, czy kapitał intelektualny jest produktywny. Opiera się na założeniu, że wartość dodana powstaje wówczas, gdy stopa zwrotu z kapitału przewyższa koszt kapitału. Zaletą tej metody jest duża korelacja z wartością rynkową przedsiębiorstwa. Może być uznawana za zastępczą miarę kapitału intelektualnego. Wzrost wartości EVA wyraża produktywność kapitału intelektualnego

Tabela 7, cd.

1	2
Calculated Intangible Value (CIV)	Ma na celu ukazanie rzeczywistej rynkowej wartości aktywów niematerialnych firmy. Oblicza się ją jako nadwyżkę zwrotu z aktywów materialnych, a następnie posługuje się tą wielkością jako podstawą do określenia, jaka część zwrotu z aktywów może być przypisana aktywom niematerialnym. Zwiększający się wskaźnik CIV informuje o zdolności przedsiębiorstwa do tworzenia przyszłych zasobów niematerialnych, a spadający wskaźnik może świadczyć o niskiej efektywności zasobów niematerialnych lub o decyzji inwestowania przede wszystkim w zasoby materialne. Metoda ta może służyć do porównania pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstwa w danym sektorze
Value Added Intellectual Coefficiency (VAIC™)	Pozwala uzyskać informacje dotyczące tworzenia wartości przedsiębiorstwa z kapitału intelektualnego (strukturalnego i ludzkiego) oraz kapitału fizycznego (finansowego i materialnego). Jako kryterium oceny działalności przedsiębiorstwa przyjęto wartość dodaną, dla której kapitał intelektualny jest jednym z czynników determinujących jej tworzenie
Knowledge Capital Earnings (KCE™)	Wycena wartości kapitału intelektualnego. Jej istotą jest zestawienie dochodów firmy z aktywami, które je generują. Uzyskane wyniki mogą być przydatne do obserwacji zmian w poziomie kształtowania się kapitału intelektualnego w czasie w danej firmie. Wadą metody jest brak informacji na temat indywidualnych komponentów kapitału intelektualnego oraz arbitralne określenie wymaganej stopy zwrotu z kapitału wiedzy
Metody z grupy SC	
Balanced Score Card	Rozwój przedsiębiorstwa jest mierzony za pomocą wskaźników w następujących perspektywach: finansowej, klientów, procesów wewnętrznych, uczenia się. Wskaźniki oparte są na strategicznych celach firmy Przedstawia logicznie powiązany system mierników, który ułatwia połączenie aktywów materialnych z niematerialnymi oraz pozwala skutecznie zarządzać kapitałem intelektualnym na poziomie strategicznym i operacyjnym
Skandia Navigator™	Model pomiaru kapitału intelektualnego za pomocą 164 mierników, które tworzą 5 składników: finanse, klienci, procesy, rozwój, ludzie. Pozwala na całościowe spojrzenie na wartość kapitału intelektualnego. Ułatwia monitorowanie działalności firmy, podejmowanie decyzji strategicznych przez kierownictwo, odkrywa niewykorzystany potencjał niematerialny
IC-Rating™	Obejmuje trzy obszary kapitału intelektualnego: kapitał strukturalny, kapitał ludzki, kapitał relacyjny. Celem metody jest pomiar, analiza i zarządzanie zasobami niematerialnymi wpływającymi na wartość przedsiębiorstwa. Umożliwia analizowanie kapitału intelektualnego jednocześnie w trzech perspektywach: bieżącej efektywności, przedsięwzięcia w zakresie rozwoju i ryzyka

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [12; 13, s. 64, 73; 14, s. 106-109; 4, s. 130; 6, s. 138-167].

Metody wyceny zasobów niematerialnych można również sklasyfikować w zależności od przyjętego przedmiotu wyceny, którym może być indywidualny składnik zasobów niematerialnych lub zasoby niematerialne wyrażone globalnie; ich przykłady prezentuje tabela 8.

Tabela 8. Przykłady metod wyceny zasobów niematerialnych – ustalanie wartości globalnej i wartości indywidualnych

Metody wyceny zasobów niematerialnych	
Metody wyceny wartości globalnej	Metody wyceny wartości indywidualnych składników zasobów niematerialnych
Market Value/Book Value (Wartość rynkowa do wartości księgowej) Tobin's q (Wskaźnik q-Tobina) Calculated Intangible Value (Skalkulowana wartość niematerialna) Knowledge Capital Earnings (Dochody z kapitału wiedzy)	Metody kosztowe Metody rynkowe Metody przychodowe

Źródło: opracowanie własne.

Różne podejścia do definiowania i klasyfikowania zasobów niematerialnych znajdują wyraz w opracowywaniu licznych propozycji ich wyceny. W niektórych przypadkach nie sposób jednoznacznie określić, które metody i miary zastosowane do wyceny dotyczą tylko aktywów niematerialnych, a które kapitału intelektualnego. Jednak większość metod odnosi się do mierzenia kapitału intelektualnego. Tabela 9. zestawia wybrane metody wyceny, które dotyczą wyceny aktywów niematerialnych lub/i kapitału intelektualnego.

Tabela 9. Zestawienie wybranych metod wyceny aktywów niematerialnych i kapitału intelektualnego

Stosowana metoda wyceny	Zasoby niematerialne	
	Aktywa niematerialne	Kapitał intelektualny
Metody kosztowe	x	
Metody rynkowe	x	
Metody przychodowe	x	
Tobin's q (Wskaźnik q-Tobina)		x
Skandia Navigator™ (Nawigator Skandii)		x
Balanced Score Card (Zrównoważona karta wyników)	x	x
IC-Rating	x	
Technology Broker		x
Economic Value Added (Ekonomiczna wartość dodana)		x
Calculated Intangible Value (Skalkulowana wartość niematerialna)	x	
VAIC™		x

Źródło: opracowanie własne.

Na szczególną uwagę zasługują różnego rodzaju mierniki finansowe i niefinansowe, które wzbogacają i rozszerzają wiedzę na temat zasobów niematerialnych i jego składników, zwłaszcza kapitału ludzkiego [6, s. 119-131]. Przy wycenie zasobów niematerialnych ważne są zarówno wartości ustalane za pomocą zastosowanych metod wyceny, jak i wnioski wynikające z analizy otoczenia przedsiębiorstwa¹⁰.

W tabeli 10. dla porównania zestawiono charakterystykę wybranych metod wyceny zasobów niematerialnych. Metodami tymi posiłkuje się również rachunkowość przy wycenie wartości niematerialnych i prawnych ujawnianych zgodnie z prawem bilansowym.

Tabela 10. Zestawienie wybranych metod wyceny zasobów niematerialnych

Metoda	Charakterystyka
Metody kosztowe	Oparte na koszcie ekonomicznym, który jest definiowany jako koszt księgowy (historyczny) skorygowany o wpływ warunków rynkowych. Umożliwiają wiarygodne oszacowanie wartości, jeśli są uwzględnione wszystkie koszty związane z tworzeniem danego składnika oraz czynniki wpływające na zmiany (zmniejszenie) danego składnika. W rachunkowości finansowej przy zastosowaniu tych metod podstawą wyceny są koszty historyczne. Mogą być oparte na zastosowaniu kosztu historycznego, kalkulacji kosztu wytworzenia lub kosztu zastąpienia
Metody rynkowe (transakcyjne)	Ich podstawą jest konkurencja i równowaga rynkowa. Szacują wartość na podstawie porównań transakcji sprzedaży lub licencjonowania na rynku. Muszą być spełnione następujące warunki: istnienie aktywnego rynku na podobne do wyceny składniki, przeszłe transakcje z udziałem podobnych składników, dostęp do informacji na temat warunków tych transakcji. Ograniczenie ich stosowania wynika z faktu, że większość wartości niematerialnych nie jest przedmiotem transakcji rynkowych oraz są one unikalne i trudno znaleźć dla nich odpowiedniki
Metody przychodowe (dochodowe)	Oparte na zasadzie przewidywań, ustalona wartość jest równa bieżącej wartości spodziewanych ekonomicznych korzyści z ich posiadania. Przy wycenie można zastosować różne miary ekonomicznych dochodów (korzyści): zysk operacyjny, zysk brutto przed opodatkowaniem, zysk netto, operacyjne przepływy gotówkowe, wolne przepływy gotówkowe. Największa trudność dotyczy wydzielenia z całości osiągniętych korzyści tylko tych, które są związane z wartościami niematerialnymi

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [14, s. 111-128].

Klasyczne modele wyceny aktywów są oparte na zdyskontowanej wartości przyszłych korzyści dla ich właścicieli, do których oszacowania najczęściej wyko-

¹⁰ Według relacji S. Gutkovej: „L. Edvinsson porównał sposoby działania wielu przedsiębiorstw do sytuacji osiemnastowiecznych statków, które często traciły orientację, ze względu na dostępność urządzeń pozwalających na nawigację wyłącznie w oparciu o dwa kierunki: północ lub południe. Analogicznie współczesne organizacje kierują się przeważnie finansowymi wskaźnikami, znacznie ograniczającymi pole percepcji. W konsekwencji nie są w stanie dostrzec wielu szans pojawiających się w otoczeniu” [3].

rzystuje się takie miary, jak: dywidendy, zyski lub przepływy gotówkowe oraz wartość rynkową porównywalnych składników. Pewne ograniczenia klasycznych metod (np. nieuwzględnianie wszystkich aspektów związanych z elastycznymi działaniami w przyszłości) powodują konieczność poszukiwania nowych metod szacowania wartości aktywów niematerialnych i kapitału intelektualnego.

Do ustalenia wartości godziwej (stosowanej w rachunkowości) wartości niematerialnych mogą być zastosowane np. metody dochodowe. Przy wycenie poszczególnych wartości niematerialnych można korzystać z preferowanych wskazówek dotyczących wyboru właściwej metody; zestawia je tabela 11.

Tabela 11. Preferencje metod wyceny aktywów niematerialnych

Aktywa niematerialne (wybrane)	Metoda preferowana jako pierwsza	Metoda preferowana jako druga	Metoda preferowana jako trzecia
Patenty i technologie	przychodowa	rynkowa	kosztowa
Marki i znaki towarowe	przychodowa	rynkowa	kosztowa
Prawa autorskie	przychodowa	rynkowa	kosztowa
Wykwalifikowana kadra	kosztowa	przychodowa	rynkowa
Systemy informacyjne zarządzania	kosztowa	rynkowa	przychodowa
Oprogramowanie produkcyjne	przychodowa	rynkowa	kosztowa
Sieci dystrybucji	kosztowa	przychodowa	rynkowa
Relacje z klientami	kosztowa	przychodowa	rynkowa
Prawa franchisingowe	przychodowa	rynkowa	kosztowa
Praktyki i procedury korporacyjne	kosztowa	przychodowa	rynkowa
Goodwill	rynkowa	przychodowa	-

Źródło: [17, s. 116].

Dla przykładu, przy wycenie znaków towarowych i marki w pierwszej kolejności proponowana jest metoda przychodowa, natomiast do wyceny wypracowanych przez firmę procedur – metoda kosztowa.

5. Podsumowanie

Zainteresowania współczesnej rachunkowości coraz częściej dotyczą tej części zasobów niematerialnych, które nie są ujawniane przez rachunkowość. Problematyka zasobów niematerialnych z punktu widzenia rachunkowości obejmuje w szczególności: sprecyzowanie pojęcia i kryteriów klasyfikujących te zasoby oraz wypracowanie metod wyceny, sposobu i form ich prezentacji.

Analiza literatury dotyczącej zasobów niematerialnych pozwala sformułować wnioski, które z perspektywy rachunkowości nie są zadowalające. Po pierwsze, istnieje chaos pojęciowy w formułowaniu zasobów niematerialnych. Po drugie, zasoby niematerialne najczęściej są interpretowane jako aktywa niematerialne lub kapitał intelektualny. Według rachunkowości zasoby niematerialne powinny być rozumiane w ujęciu metody bilansowej jako aktywa niematerialne i kapitał intelektualny. Po trzecie, można zaobserwować stosowanie wymiennie pewnych pojęć określających zasoby niematerialne, co wpływa niekorzystnie na precyzyjne poznanie badanego zagadnienia. Po czwarte, istnieje wiele różnorodnych metod wyceny zasobów niematerialnych, które różnią się przede wszystkim określeniem przedmiotu wyceny i czynnikami uwzględnianymi przy opracowywaniu tych metod. Wady i zalety tych metod decydują o częstotliwości ich stosowania. Po piąte, komentarze do stosowanych metod wyceny nie zawsze pozwalają jednoznacznie stwierdzić, co podlegało wycenie (aktywa niematerialne czy kapitał intelektualny).

Współczesna rachunkowość (zarówno finansowa, jak i zarządcza) poszukuje rozwiązań, które pozwoliłyby sprostać oczekiwaniom otoczenia wewnętrznego i zewnętrznego przedsiębiorstwa w kwestii zasobów niematerialnych. Zwłaszcza rachunkowość zarządcza pracuje nad przystosowaniem dotychczasowego instrumentarium do potrzeb związanych z ujawnianiem zasobów niematerialnych.

Mimo wielu trudności związanych z wyceną zasobów niematerialnych wydaje się, że warto podjąć ten trud, ponieważ zasoby niematerialne odgrywają bardzo istotną rolę w przedsiębiorstwie i dla przedsiębiorstwa w warunkach gospodarki rynkowej i postępującej globalizacji. Na potwierdzenie tego poglądu można zacytować słowa L. Edvinssona, który uważa, że „lepiej w przybliżeniu mierzyć to, co ma znaczenie, niż dokładnie mierzyć to, co jest bez znaczenia” [12].

Literatura

- [1] Dobija D., *Pomiar i sprawozdawczość kapitału intelektualnego przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania im. L. Koźmińskiego, Warszawa 2003.
- [2] Grabiński K., *Wycena i jej aktualizacja w warunkach kryzysu gospodarczego*, [w:] B. Micherda (red.), *Rachunkowość wobec kryzysu gospodarczego*, Difin, Warszawa 2010.
- [3] Gutkova S., *Wycena kapitału intelektualnego przedsiębiorstwa. Standardy Unii Europejskiej oraz najlepsze praktyki skandynawskie*, <http://www.wspiz.pl/~unesco/teksty/raport.pdf>, dostęp 10.12.2010 r.
- [4] Jarugowa A., Fijałkowska J., *Rachunkowość i zarządzanie kapitałem intelektualnym. Koncepcje i praktyka*, Ośrodek Doradztwa i Doskonalenia Kadr sp. z o.o., Gdańsk 2002.
- [5] Kamela-Sowińska A., *Rachunkowość na zakręcie*, [w:] T. Cebrowska, A. Kowalik, R. Stępień (red.), *Rachunkowość wczoraj, dziś, jutro*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2007.
- [6] Kicińska M., *Metody pomiaru kapitału intelektualnego*, [w:] *Kapitał intelektualny. Spojrzenie z perspektywy interesariuszy*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2006.
- [7] Kicińska M., *Światowe standardy wyceny kapitału intelektualnego*, [w:] *Kapitał intelektualny. Spojrzenie z perspektywy interesariuszy*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2006.

- [8] Mazur A., *Wartość godziwa*, „Rachunkowość” 2010, nr 1.
- [9] *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF)*, t. I-II, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2007.
- [10] Nita B., *Rola rachunkowości zarządczej we wspomaganiu zarządzania dokonaniem przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2009.
- [11] Nowak E., *Identyfikacja kosztów klienta*, [w:] E. Nowak (red.), *Rachunkowość a controlling*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 56, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2009.
- [12] Stańczyk J., *Metody pomiaru wartości kapitału intelektualnego*, <http://www.univ.rzeszow.pl.ekonomia/Zeszyt10/17.pdf>, dostęp 9.12.2010 r.
- [13] Ujwary-Gil A., *Kapitał intelektualny a wartość rynkowa przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2009.
- [14] Urbanek G., *Wycena aktywów niematerialnych przedsiębiorstwa*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2008.
- [15] *Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości*, DzU 1994, nr 21, poz. 591 z późn. zm.
- [16] *Ustawa z dnia 9 listopada 2000 r. o zmianie ustawy o rachunkowości*, DzU 2000, nr 113, poz. 1186.
- [17] Zaborowska R., *Kapitał intelektualny w przedsiębiorstwie*, Przedsiębiorstwo Wydawnicze *Ars boni et aequi*, Poznań 2009.

DIVERSITY OF VALUATION METHODS OF INTANGIBLE RESOURCES FROM THE PERSPECTIVE OF ACCOUNTING

Summary: Contemporary accounting has to undertake an attempt of solving many problems among which there are issues related to intangible resources. Accounting does not specify rules referring to the concept, classification and valuation of intangible resources (except their certain part disclosed by the accounting). Therefore, it is important to search and develop these rules having also considered the so far accomplished output of other economic sectors regarding this issue. From the perspective of accounting it is important to perceive intangible resources presented by the balance method which allows for distinguishing intangible assets and intellectual capital. The article focuses on the abundance of methods for intangible resources components valuation (intangible assets and intellectual capital), as well as the approach of accounting to these methods.

Key words: intangible resources, intangible assets, intellectual capital, valuation, goodwill, valuation methods.